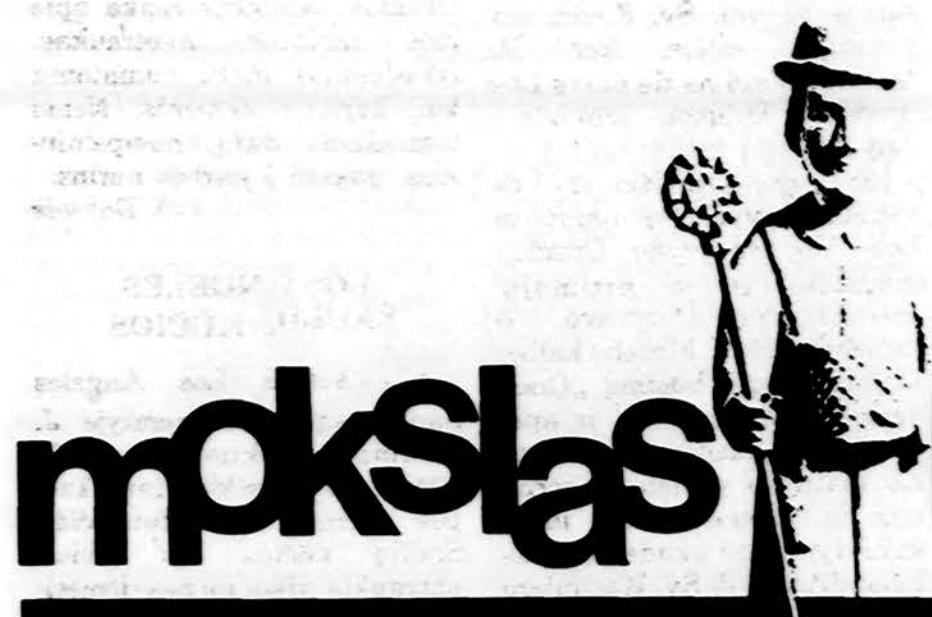

mokslas • menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

SAUSIO MĖN. 5 d. / JANUARY 5, 1985

PART TWO — Nr. 3(1)

Šiame numeryje:

Spaudos platinimo reikalu.
Pokalbis su Lituanistikos tyrimo ir studijų centro organizatoriais dr. Jonu Račkausku ir dr. Tomu Remeikiu. Nauji leidiniai.
Vietoj vainiko kompozitoriaus Juliaus Gaidelio mirties antrosioms metinėms.
Julijos Švabaitės-Gylienės „Džūkiškos dainos“.
Nuomonės ir pastabos.
Leidžiami Juozo Keliuotio prisiminimai.
Kalevalos 150 metų sukaktis.
Chicagos teatruose.

Kertinė Paraštė

Spaudos platinimo reikalu

„Išėjimoje esame išleidę daug gerų lietuviškų knygų, vienkartinį ir serijinių leidinių, mūsų rašytojų kūrinių, istorinių studijų, atsiminimų, gražios poezijos, romanų, apysakų rinkinių. Tai yra kas pirkti, iš ko pasirinkti...“

Sitai *Draugo* vedamajame rašo B. Kv. (1984.XII.11). Sumini ilgą vartinę įvairių pavadinimų — knygų, žurnalų, istorinių veikalų, meninių tomų. Pabrėžia: „Šventinėms dovanoms yra iš ko pasirinkti“. Mielai pridursiu: ne tik švenčių, bet ir gimtadienių, mokyklų baigimo, įvairių sukaikių progoms.

Bet kai šitokio gausaus pasirinkimo imi ieškoti savo Los Angeles parapijos sklype, kur sekmadieniais susiburia tautiečiai, gerokai apsilvili. Čia esančiame spaudoje kioskose pasididinto žodžio ekspozicija nėra jau tokia gausi. Bent šiuo metu.

Nurodysiu priežastį: sunegalavo vienas iš uoliausių spaudoje platintojų Vacius Prizgintas. Nuo gegužės mėnesio per visą vasarą sekmadieniais niekas išėjimo knygų nepardavinėjo. Tik rudens veiklai įsibėgėjus, R. K. Vidžiūnienės pastangomis, buvo gautas kampas apatinėje salėje, įtaisytos uždarnos lentynos, kad nereikėtų knygų nuolat vežioti. V. Prizginto darbą sutiko tęsti kiti. Reikia tikėtis, kad po kurio laiko, igūdžiui sustiprėjus, turint pakankamai entuziazmo ir meilės spausdintam žodžiui, dalykai sugrįš į ankstyvesnę vagą.

Šis pavyzdys sakyte sako — koks vis dėlto trapus yra spaudos platinimo darbas pensijos žmonių rankose. Viskas pareina ne tik nuo individualaus knygnešio sugebėjimo ir noro, bet ir nuo jo sveikatos. Jei tik kas, žiūrėk, viskas sustoja. Bėga mėnesiai, net pusmetis, kol atsiranda pavaduotojai. Šitokių būdų skaitytojai netiesiogiai atrpatinami nuo knygų pirkimo. Iš tiesų knygų platinimo problema yra visuotinio pobūdžio. Ar nebūtų

tikslu, kad į ją atidžiau pažvelgtų Lietuvių bendruomenės Kultūros taryba. Lietuvių bendruomenė atlieka daug darbų: švietimo, politikos srityse, didelių sąskrydžių organizavime. Kaip tik pastarieji renginiai pareikalauja daug laiko ir lėšų. Nemažiau laiko ir lėšų pasiglemžia ir politinė veikla. Tauru, kad PLB vadovybė rūpinasi Lietuvos laisvinimu, bet ar kartais dėl to nenunkentia kai kurie kultūriniai dalykai? O jie gi yra mūsų egzistencijos pagrindas.

Pavyzdžiui, mano apylinkėje Lietuvių bendruomenė anksčiau rengdavo Tautos šventės dienas su neilgiu koncertu, dailės parodomis. Jau keli metai Tautos šventė praeina ir be koncerto, ir be dailės parodų. Aplamai, mūsų žymių dailininkų pasirodymų padėtis visiškai prasta. Bet tai jau kita opi tema.

Štai skaitau PLB valdybos lankstą apie būsimus „Darbus ir planus“, prisiųstą siekiant telkti lėšas. Rašoma, kad kultūrinė sritis bus plėtojama dviem kryptimis: „Pirmiausia bandoma sudaryti sąlygas mokslininkų ir kūrėjų pasiekimui tarp visų pasaulio lietuvių gyvenviečių. Taip pat siekiama koordinuoti ir paveikiai kreipti mūsų kultūrinį gyvenimą turimoms sąlygoms ir tautiniams poreikiams“.

Jei šios numatomų darbų informacijos pirmas sakiny yra suprantamas (nors ir pasigendu atlikėjų įjungimo), tai antras yra perdėm miglotas. Apie ką čia šnekama? Kad viskas paašškėtų, matyt, ir ruošiamasi 1986 metais susaukti JAV ir Kanados LB Kultūros tarybų kongresą.

Nemanau, kad iki to laiko turės mirti mūsų išviškos raštyjos platinimo reikalai. Tikriausiai reikės susidariusias problemas spręsti be kongreso, atsižvelgus į vietines galimybes, subūrus talkon ir kitų organizacijų gerą lietuvišką valią.

Pr. V.

„Savo kultūrinės vertybės teišsaugosime mes patys...“

Pokalbis su Lituanistikos tyrimo ir studijų centro organizatoriais dr. Jonu Račkausku ir dr. Tomu Remeikiu

Chicagoje 1981-82 metų sąvartoje buvo įsteigtas Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, siekiantis telkti ir saugoti išėjimo sukurtas kultūrinės vertybės. Kreipėmės į šios įstaigos iniciatorius dr. Joną Račkauską ir dr. Tomą Remeikį, prašydami, kad jie *Draugo* kultūrinio priedo skaitytojams nušviestų steigėjų tikslus ir pasidalintų mintimis apie šio projekto perspektyvas.

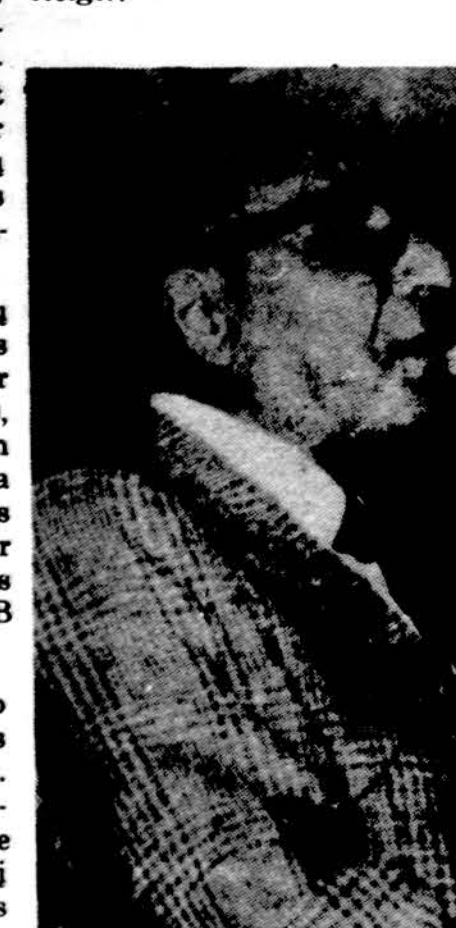
— Kodėl ryžtamasi šiuo metu studijų centro mintį įgyvendinti?

JONAS RAČKAUSKAS: Laikas yra pribrendęs, kad išėjimo rimtai susirūpintų savo kultūrinį pajėgų, kaip mokslinių organizacijų ir institucijų, subūrimu į vieną centrinį vienetą ir turimų kultūrinių turtų bei įvairios lituanistinės studijoms reikalingos medžiagos sisteminimu ir apsaugojimu. Jau tartasi su archyvais, iš pagrindų su Pasaulio lietuvių archyvu, kaip tą geriausiai įvykdyti. Į apsaugojimo darbą būtų įtraukti jaunuoliai, juos samdant medžiagos rūšavimo uždaviniais; tuo pačiu jaunuoliai gautų progą turėti tiesioginį sąlytį su lituanistika.

Vienas iš mūsų norų yra įtikinti mūsų visuomenę, kad suaukoti pinigai turi būti ir naudojami. Kai išsilaisvinim iš DP stovyklų mentaliteto, pamatysime, kad visai tikslu ir lituanistiniam darbui dirbti turėti tam pritaikytą vietą, erdvę, katalogus, kompiuterius, šviesas ir baldus. Knygos, laikraščiai, neprieinami naudojimui, ir lieka nepanaudoti.

TOMAS REMEIKIS: Laikydami mėsę mėgėjiško, savanoriško principo, prarandame profesionalumą. Pavyzdžiui, švietimo įstaigose algos pakėlimas visada surištas su mokytojo profesine duokle. Tuo tarpu pas mus įvairiose valdybose dirba pasiaukotojai; kritikos jie nepriima, nes aukojančiam savo darbą negali gi nieko ir prikišti.

— Kaip kilo mintis Lituanistikos tyrimo ir studijų centru steigti?

Ceslovas Grincevičius, Pasaulio lietuvių archyvo vedėjas, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro tarybos narys.

Nuotrauka P. Malėtos

Dr. Jonas Račkauskas ir dr. Tomas Remeikis, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro steigėjai.

Nuotrauka P. Malėtos

JONAS RAČKAUSKAS: Mintis kilo IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo Chicagoje metu, 1981 metais. Atėjo pilietis iš Philadelphia į Pedagoginį lituanistikos institutą ir parodė *Aušros* numerį, kurį jis pirkė už 10 centų senų knygų parduotuvėje. Ten jis atsirado, kadangi buvo išmestas iš universiteto knygyno. Ir čia nėra joks atsitiktinis įvykis, nes tai kartojasi nuolat — pavyzdžiui, 1960 metais Chicagoje išmestas iš John Crear bibliotekos Pennsylvanijoje leisto *The Booster* žurnalo komplektas (iš 1916-17 metų), kurio mūsų žiniomis egzistuoja tik du egzemplioriai, buvo parduodamas už du dolerius. Arba, Hoover Institution Californijoje, kur mikrofilmuojami dokumentai, originalai metami lauk. Reikalingi lietuviams išjudinti kultūriniam nepriklausomumui nuo šio krašto institucijų. Principas, kurį nuolat reikia kaltis į galvą: „Jeigu mūsų kultūrinės vertybės bus išsaugotos, tai jos bus išsaugotos tik lietuvių“.

TOMAS REMEIKIS: Negalime pasitikėti universitetais ar bibliotekom, kad jie

mums svarbią medžiagą saugotų, todėl, kad jie tą darys, kol jų biudžete nepritrūks pinigų. Laikiną saugojimą, aišku, galim ir jiems pavesti, bet nereikia jais pasikliauti. Man pačiam svarbu pabrėžti studijų aspektą ryšium su šiuo centru. Esam jau ilgai gaivojė, kokios institucijos mums tikrai reikia. Kai iškilo universitetinės lituanistikos katedros reikalas, klausimas tapo: ar vertiau katedra, ar šitoks centras? Lituanistikos instituto dauguma norėjo katedros, bet tuo pačiu buvo diskutuojama ir šitoks centras kaip alternatyva. Klausimas sukosi apie reikalingą turėti lietuvišką „think tank“, smegenų centrą, kurio katedra aiškiai negalėtų sudaryti, nes pirmasis jos tikslas būtų lituanistikos dėstymas. Kultūrinių vertybių saugojimas nei studijoms galimybių sudarymas bei fizinės tam aplinkos sukūrimas nėra katedros tikslai. Todėl nematau, kodėl katedra ir centras turėtų vienas kitam prieštarauti. Pats remiu katedrą ir jai aukoju, bet manau, kad centras išvystytų galimybes platesnėms Lietuvos lietuvišioms studijoms, kurių katedra nesitiki aprėpti.

JONAS RAČKAUSKAS: Kalbant toliau apie motyvus, kodėl centras buvo steigiamas, reikia atsiminti, kad mūsų dabartinės organizacijos, ligi šiol šių studijų našta nešios, artėja prie savo gyvavimo ribos, pvz., Istorijos draugija, miškininkai ir pan., nes dauguma jų veikėjų jau peržengė septyniadešimt metų.

TOMAS REMEIKIS: Pavyzdys būtų Muzikologijos archyvas. Kai muzikas J. Žilevičius pasitraukė, muzikologijos archyvo tvarkymas nebebuvo lengvas. Dabar jis tvarkomas vieno pasiūlyto asmens — muziko K. Skaisgiri.

— Tačiau, jau daug medžiagos sukaupė privačių asmenų iniciatyva — ar ji nėra mokslininkams prieinama?

JONAS RAČKAUSKAS: Knistis gali kiek nori, bet 1900-1940 metų laikotarpio

kios pokario gyvenimo Lietuvoje, o ypač rezistencijos dokumentacijos rinkinys, įskaitant ir nevaldiškus šaltinius, asmeninius pasakojimus, žodinę istoriją. Nuo pat rinkimo pradžios ši medžiaga būtų tvarkoma, kataloguojama ir indeksuojama. Aišku, tam tvarkymo darbui reikia surasti atskirą žmogų. Dabartinės OSI bylos aiškiai parodo, kokia spraga yra mūsų istorinė dokumentacija. Vokiečių okupacijos metas netyrinėtas, nėra dokumentų apie santykius tarp lietuvių pareigūnų ir vokiečių okupacinės valdžios. Užtai dabar tos bylos rašo mūsų istoriją, kai pareikalauja liudijimų. Šitokioms reikėtų turėti nuolatinę paramą, kad eventualiai susidarytų lėšų naujų žmonių doktorizacijai, šeštadieniams metams, konferencijų organizavimui specialiais klausimais. Siuolaikinės istorijos projektas įjimtų ir biografijų rinkimą — būtų sudaryta asmenų kartoteka, turėjusi vienokių ar kitokių vaidmenų Lietuvos dabartinėje istorijoje, pvz., tiek rezistentų, tiek komunistų. Čia galima būtų panaudoti visus tuos apšvičius neologus spaudoje.

— Kaip apie dabartinę Lietuvą?

JONAS RAČKAUSKAS: Dr. Augustinas Idzulis kelia mintį, kad reikėtų ypač koncentruotis prie dabartinės Lietuvos padėties studijų, kadangi tam galima būtų panaudoti Amerikos institucijas ir paramą, nes amerikiečių mokslininkų mažai kas moka nerusų kalbą ar gali (Nukelta į 2 psl.)

Dr. Augustinas Idzulis, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro tarybos narys, JAV Lietuvių bendruomenės atstovas.

Nuotrauka P. Malėtos

Savo kultūrinės vertybės teišsaugosime mes patys...

(Atkelta iš 1 psl.)

naudotis nerusiskais šaltiniais, kai tuo tarpu didesnė visos Sovietų Sąjungos dalis yra nerusiska ir politiškai amerikiečiams taip pat svarbi.

TOMAS REMEIKIS: Mes, kurie galim savo kalbą naudoti, esam kitokioje pozicijoje, kai reikia padėti objektyviai nušviesti. Abejoju ar CIA bent kas gali pilnai naudotis lietuviškais šaltiniais.

Aišku, kad mes turime savo patį interesus, bet jie iš dalies sutampa ir su Amerikos. Galėtumėte tikėtis finansinės paramos savo programoms. Aplamai, politikos mokslininkai, istorikai, geografs, sociologai ir literatūros kritikai yra suinteresuoti patirti, kokios vertybės ir galvosena operuoja tose srityse sovietiniame pasaulyje. JAV akademiniams ir vyriausybiniams dėmesys eina ciklais — dabar vėl atėjo laikas pradėti remti sovietines studijas ir svetimas kalbas. Stebėtina tik, kad nežūrint Reagano administracijos kietos linijos Sovietų atžvilgiu, šioms studijoms trūksta dar iki šiol nebuvo sustiprinta parama. O informacija yra svarbiausia, nustatant politines gaires. Reikėtų pažymėti, kad jau dabar yra keletas naujų doktorantų, kurie domisi lietuviškais klausimais. Yra studijas baigusius, kurie išėjo uždarbiauti ir nuo tiesioginių studijų šiose srityse nutolo. Jei žmonės pasiryžta atsidėti lietuviškoms studijoms, mes turėtumėm jiems sudaryti sąlygas, nes tai jų mūsų pačių interesas.

— Bet mums dar vis tiek rūpi, ar centro steigimas nenutrauks lėšų nuo Lituanistikos katedros?

TOMAS REMEIKIS: Mančiau, kad turim užtektingai pinigų abiems projektams. Iš tikro katedrai vien ligšioliniai University of Illinois alumnai galėtų sudėti reikiamas lėšas — jiems tai būtų garbės reikalas. Pinigų yra, klausimas tik, kaip jį sukelti. Centrai pagrindinis šaltinis eventualiai būtų „endowment“.

Lėšas, reikalingas medžia-

Robertas Vitas, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro bibliotekos vedėjas.

Nuotrauka P. Malėtos

gos saugojimui ir išlaikymui, sieksim gauti iš palikimų. Pasaulio lietuvių archyvas taip pat neturi jokių įplaukų, jis išlaikomas Lietuvių Fondo. Tuo tarpu išlaikom iš Tėvo Broniaus Kristanavičiaus, SJ vardo fondo, įsteigto išlaikyti organizacijas, kurios veikia Jaunimo centre, Chicagoje. Kaip jo statute numatyta, ir tyrimo centrui skiriama tiek pinigų, kiek jis išleidžia.

— Kokiu būdu centras galėtų būti naudingas kitoms mūsų institucijoms ir organizacijoms? Paminėjote kompiuterių techniką — ką iš šios srities galima būtų panaudoti?

JONAS RAČKAUSKAS: Centras būtų didelė pagalba mūsų organizacijoms. Tapusios nariams, jos galėtų naudotis centro patarnavimais, kurių pačios neturi,

pavyzdžiui, savo adresatų sąrašus pervesti į kompiuterinę sistemą.

TOMAS REMEIKIS: Taip, Lituanistikos institutas turi tarnybas, ruošiančias išvijos specifines bibliografijas — o tam kaip tik reikia kompiuterio ir patalpų. Išvis atėjo laikas pereiti į informacijos procesavimo amžių.

JONAS RAČKAUSKAS: Čia reikia neužmiršti, kad knygų leidimo pobūdis keisis. Mes turim jau dabar savęs klausiti: ar knygų dabartinis spausdinimas yra racionalus pinigų panaudojimas? O modernia technika (xerox būdu) spausdinant, galima išleisti tik ribotą reikalingą egzempliorių skaičių ir daug pigiau. Pavyzdžiui, kun. Vytauto Bagdanavičiaus studijos apie laumes Pedagoginis lituanistikos institutas išleido 32 kopijas — kai kurių knygų tiek ir užtenka. Dabar LTSC leidžia dr. A. Šešplaukio paruoštą 400 psl. „Lietuvių literatūros bibliografiją“ — taipgi 50 kopijų.

Kai resursai maži, kai kurių knygų nereikia leisti tūkstančius, nei tada jų sandėliuoti. Nes jei jų trūksta, visada galima daugiau egzempliorių iš tų pačių pasidaryti. Be to, jie čia pat įtraukiami Library of Congress numeriu į katalogus. Jau pats laikas modernią technologiją pritaikyti lietuvių kultūros plėtimo ir švietimo reikalams. Medžiagos apsaugojimo tikslams reikalinga įsigyti „microfiche“ technologiją, kitaip mūsų laikraščiai sunyks. Taip pat reikia spręsti patalpų klausimą — šiuo metu tuo rūpinasi kun. Vaclovas Gutauskas, SJ, Kristanavičiaus fondo iniciatorius. Per dvidešimt metų niekas iš mūsų institucijų nėra pasirūpinęs iš Library of Congress gauti leidinių duplikatus, kuriuos jie dalija. Dabar su jais susitarta, ir duplikatus gausime į savo rankas. Tai tik dar vienas įrodymas dėsnio, kurį turėtumėm įsisąmoninti: jeigu bus kas nors padaryta, tai bus padaryta mūsų pačių.

— Kokie galimi ryšiai su Amerikos mokslo įstaigomis?

TOMAS REMEIKIS: Mes dar vis esame valdomi 1950-ųjų metų nuotakų Amerikoje

mums įdiegto menkavertiskumo jausmo, kada, pvz., buvo laikoma, jog veikalas, išleistas universitetinės leidyklos, yra mokslinis, o etninės — ne. Arba, jei esi kurios nors tautybės, tai apie savo kraštą negali autoritetingai rašyti.

JONAS RAČKAUSKAS: Bet laikai pasikeitė, dabar jau ir mes esame išsiauginę profesionalų. O ir santykiai su amerikietiškom mokslo įstaigom yra kiek pasikeitę. Pavyzdžiui, kada University of Chicago buvo norima prigydyti lituanistiką, Lietuvių Fondas tam skyrė lėšų. O prieš porą metų nereikėjo nei vieno lietuvių cento, kad iš University of Chicago du amerikiečiai doktorantai vyktų į Vilnių lituanistinių studijų testui. Šis universitetas taipgi yra kreipęsis į Pedagoginį lituanistikos institutą, siūlydamas pagalbą studijuojantiems lietuvių kalbą. University of Chicago profesorės Tamara Buch studija apie Donelaičio Metus bus leidžiama Lituanistikos tyrimo ir studijų centro kartu su University of Chicago lingvistikos fakultetu. Nebūtų didelių sunkumų, jei Lituanistikos tyrimo ir studijų centrą norėtumėm afiliuoti su University of Chicago. Universitetas padėję finansuoti savo profesorius keliones į pasaulinę konferenciją apie lietuvių kalbą, jis taip pat teikia paramą savo Ph. D. studentams srityse, susijusiose su lituanistika. Suprantant, kaip Amerikos universitetų sistema veikia, galima nebrangiai ir nesunkiai pasiekti mums reikšmingų dalykų.

— Kokios dar mintys kyla, galvojant apie centrą?

JONAS RAČKAUSKAS: Šiuo metu Pedagoginiam lituanistikos institute yra būrys studentų, labai entuziastingų dėl centro įrengimo — medžiagos katalogavimo darbus jie jau atlieka, patalpų įrengimu rūpinasi, patys savo iniciatyva apsiėmę surinkti lėšas, su kun. Gutausko pagalba, katalogų spintoms įsigyti. Užsakytos kortelės laikraščių katalogavimui, kurios ji labai supaprastins — nereikės į sąsiuvinius rašyti, kokia periodika kada gauta. Eventualiai bus galima medžiagos duplikatus (kurių yra labai daug) planingai panaudoti, sudarant bibliotekėles, kurias bus galima perduoti kitų vietovių lietuviams, pvz., Venezuela jau seniai pageidauja lituanistinės bibliotekos.

TOMAS REMEIKIS: Kokia turėtų būti centro apimtis? Potencialiai jis galėtų apimti labai platių mūsų kultūros srities. Bet tai įvyktų palaipsniui. Dabar yra svarbiausia įvykdyti specifinius projektus.

JONAS RAČKAUSKAS: Vienas svarbus rūpestis — finansai, o lėšas sukelti reikia arčiau pažūrėti į palikimų klausimą. Dabar asmenys, nors ir dideles sumas palikdami lietuviškiems reikalams, paprastai išdalyja mažesnes sumėlėmis įvairioms organizacijoms ir įstaigoms — iš 100 tūkstančių bendros sumos kiekviena gauna po 10, po 5 tūkstančius. Pavyzdžiui, Pedagoginis lituanistikos institutas gavo 10 nuosimčių vieno palikimo ir už tuos 5 tūkstančius nupirko fotokopijavimo mašiną — tuo gautų pinigų nauda ir pasibaigė. Bet jei visa palikimo suma būtų buvusi skirta vienai iš tų dešimties organizacijų, tarp kurių ji buvo paskirstyta, tada jau vien iš nuosimčių tai institucijai būtų susidaręs svarbus nuolatinių pajamų šaltinis.

TOMAS REMEIKIS: Ką Jonas sako, tai kad mes turim

pinigų, tik jį išdrabstom. Užuo to, reikėtų nusistatyti prioritetus, nutariant kurias veiklos sritis renkamas profesionaliai vystyti.

JONAS RAČKAUSKAS: Aišku, kad nė viena organizacija neturi užtenkamai pinigų, bet aukotojas turėtų tarp jų rinktis, kurias jis nori stipriau paremti. Be to, ir išvis palikimus mūsų tautiečiai vengia sąmoningai tvarkyti — kiekvienais metais Valstybės departamentas pasiunčia maždaug 15 milijonų dolerių į Lietuvą, atitenkančių giminėms paprasto paveldėjimo keliu.

KUN. VACLOVAS GUTAUSKAS: (anksčiau užsukęs į LTSC raštinę Jaunimo centre ir dabar įsijungęs į pokalbį): Taip, čia labai svarbu prioritetu klausimas. Ar negalėtų žmonės, užrašydami savo turta, koncentruotis į vieną kuria sritį? Tada ir jų atminimas ilgiau išliktų, ir būtų pasitenkinimo, kad gyvenime sukrautas turas galės jų siekiamiems tikslams dirbti ir toliau, tada kai jų patį jau čia nebebus.

— Girdėjome šį rudenį, kad Lituanistikos tyrimo ir studijų centras įsigijo muzikologo J. Kreivėno archyvą. Ar tai pradžia didesnių muzikologijos kolektyvų?

JONAS RAČKAUSKAS: Dabar LTSC įkurta Lietuviškos muzikos biblioteka. Ją įkūrė muzikas Juozas Kreivėnas. Ši biblioteka yra didžiausia laisvajame pasaulyje. Ji susideda iš: 1) lietuvių kompozitorių kūrinų — 80 pėdų lentynų, 2) muzikos knygų ir periodikos — 100 pėdų lentynų, 3) archyvinės dalies — 60 pėdų lentynų. Iš viso yra daugiau kaip 240 pėdų medžiagos.

— Kaip sekasi medžiagos sisteminimo darbus?

JONAS RAČKAUSKAS: Per praėjusius ketverius metus Lituanistikos tyrimo ir studi-

NAUJI LEIDINIAI

• Vytautas Rimkus. LIETUVIŲ SUKILIMAS VILNIUJE 1941 METAIS. Iš asmenišku prisiminimų ir išgyvenimų. Londonas: Nida, 1984. Viršelis ir iliustracijos E. Matuko. [vadas Stasio Zymanto, 96 psl. Kaina — 3 britų svarai, nariams — 2 svarai. Kitų kraštų nariai ir prenumeratoriai moka pagal savo kursą. Gaunama pas leidėjus (Nida Press, 2 Ladbroke Gardens, London W11 2PT, England), pas platintojus ir Drauge.

Autoriaus asmenišku pergyvenimų ir atsiminimų pluoštas didžiai vertingas, kada šiuo metu mes visi kolektyviai stengiamės surinkti ir ateinančioms kartoms palikti didžiosios šio šimtmečio lietuvių tautos tragedijos dokumentus. Čia susiduriame su tų lemtingų metų patirtimi, klausydami pasakojimo, kaip ji įsivėrė į vieno asmens gyvenimą. „Tylus stovėjau Gedimino gatvėje“ — rašoma pradiniuose puslapiuose, „liūdnai žiūrėdamas į barškančius, tarškančius, žviegiančius rusų tankus... Kiek pastovėjęs Gedimino gatvėje, patraukiau ir savo kambarį Žygimanto gatvėje, netoli miesto centro, o kambario langas buvo į tamsoką vandenį tebetekantį, mūsų dainose linksniuojamą Nerį... Parėjau, užsirašiau, kritau į lovą ir apsiuversiau...“ (p. 12-13).

Toliau lydimė autoriu per Vilniaus lietuvių pasipriešinimą rusų okupacijai 1941 metais, pagrindžio veikla, Lietuvos trispalvės iškėlimą, partizanines kovas, pagrindžio spaudą ir galutinę nelaimingą sukilimo pabaigą. Po to ejo nuožmės vokiečių Gestapo

represijos prieš lietuvius. Tik paskutiniai autoriaus žodžiai atveda į dabartį, kur, apžvelgęs pokario metų įvykius, jis sako: „Lietuvių tauta išsikovojo sau Nepriklausomybę... manau, daugelis lietuvių tautos nenori mirties savo tautai“ (p. 93-94). Knygelė būtų labai pravartu dovanoti mūsų šiandieniniams jaunimui (jam, atrodo, pritaikytos ir jos iliustracijos), kuris, persimęs Lietuvos laisvės mintimi, ne visai įžvelgia, kaip jis turėtų dėl jos veikti. Nors aiškių direktyvų jis iš šių mūsų praeities pasakojimų nepasisems, tačiau sutvirtins savo įsitikinimą, kad laisvės savo tautai siekti yra teisinga ir privalu.

• Stasė Petersonienė. SKOMANTU PILIAKALNIO LEGENDA. Chicago: Švėksniškių draugija, 1984. Mecenatas — Justinas Čeliaskas. Spaudė: Draugo spaustuvė. 36 psl.

Švėksnos apylinkėse Skomantų vietovė yra žymi archeologiniais paminklais. Kairiame Veivirzo krante yra buvęs didžiulis geležies amžiaus kapynas; jo radiniai šio šimtmečio pradžioje davė daug žinių apie vakarų Lietuvos priešistorę. Dešiniame Veivirzo krante, viename kranto iškyšulyje stovi pilialkalnis, padavimų siejamas su kunigaikščiu Skomantu. Tų legendų motyvais Stasė Petersonienė parašiusi poemą, sklandžiai ir sugestviai eiliuotą, apie kunigaikštį Skomantą, vaduojantį kryžiuočių pagrobta vaidilutę Daivą, ir Praamžiaus jiems abiems skirtą dalį. Poemai rėmus sudaro dabartis, kuri tačiau irgi yra legendinio pobūdžio.

Dienele baigiasi, saulėta, Ramunės lenkias, ošia liepos... Saulutė netoli laidos — Ziūriui — jau aš ir Skomantuos.

Knygelę išleido Švėksniškių draugija savo 60 metų jubiliejaus proga, apie kurią užsklandoje rašo Alicija Rūgūtė. Čia matome, kad pagarsėjęs švėksniškių lokalinis pasididžiavimas savo tėviškės apylinkių grožiu, jos istorija; jos žmonių dar šiuo šimtmečiu nuveiktais darbais yra ir suprantamas, ir pelyntas.

— Dekojame dr. Jonui Račkauskui, dr. Tomui Remeikiui ir kun. Vaclovui Gutauskui už pokalbį.

Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje, 1984 m. spalio mėn. 12 d. muzikas Juozas Kreivėnas (dešinėje) pasirašo susitarimą, savo muzikologijos rinkinį perleisdamas Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui su LTSC pirmininku dr. Jonu Račkausku.

Nuotrauka P. Malėtos

Muzikas J. Kreivėnas, perdavęs savo lietuviškosios muzikos biblioteką Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui su LTSC pirmininku dr. Jonu Račkausku.

Nuotrauka P. Malėtos

Kun. Vaclovas Gutauskas, SJ, Tėvo Broniaus Kristanavičiaus fondo pirmininkas.

Nuotrauka P. Malėtos

Vietoj vainiko Juliaus Gaidelio mirties antrosioms metinėms

Julija Švabaitė-Gylienė

STASYS LIEPAS

Prisimenu, kažkada vaikystėje girdėjau tokią legendą, kaip vieno kritusio kautynėse karvedžio vėlė kartą metuose, mirties metinių dieną, esą vaiduokliu sugrįždavusi to mūšio lauko apžiūrėti ir jame žuvusių kovos draugų parado priimti... Susigūžęs pagalvojau, ar ir aš pats nepasidariau panašiu vaiduokliu *Draugo* skiltyse, po metų vėl sugrįždamas priminti š. m. sausio 6 d. sukankančių a. a. kompozitoriaus Juliaus Gaidelio mirties antrųjų metinių, o taip pat ta proga sušukti S.O.S. akivaizdoje augančių mūsų muzikai nuosmūio pavojų.

Užpėnai, dar a. a. Gaidelio laidotuviui grauduliui neišsiskaldžius, vienas bostoniškas inžinierius man taip įsijausminęs šaukė: „Gaidelis amžiais pasiliks gyvas savo kūryboje! Pamatysite, ji iškils, ji iškils toli už mūsų lietuviškų slenksčių!“ Pagalvojau: *O sancta simplicitas!* Toksai miržinim iliuzijom pagrįstas optimizmas be konkretios veiklos plano, be sistemingų pastangų yra mums pati pavojingiausia galvosena, vedanti per svaiginą snūdūrį pasyvumė tiesiai į kultūrinį bankrotą. Be mūsų pačių titaniškų pastangų niekas mūsų, kad ir talentingiausių kompozitorių į pasaulį neištums.

Dvejiems metams nuo Gaidelio mirties praslinkus, toji mūsų muzikiniuose reikaluose dezorientacijos ir dezintegracijos dyknė atrodo dar klaidiau. Išskyrus Chicago Lietuvos operos vis sunkėjančių metinių pastatymų ir komp. Dariaus Lapinsko kontroversinio „Dux Magnus“ Toronte pasiskardėmus, i mūsų muzikos gyvenimo auklėsimui formos vystymąsi atsilinko neįjauki tyla...

Tiesa, mūsų muzikos meno šventovėje dar tebeįsijausnia pagarbiai išskirti liaudies dainų ir šokių fakelai, tačiau pačiame jos altoriuje — simfoninės muzikos sektoriuje — jau nuo 1979 m. kovo mėn. 31 d. (t. y. nuo ano istorinio simfoninio koncerto Chicagoje) užviešpatavo gūdi šešerių metų pauzė, jau, regis, beperlanti į nuosmūio teritoriją... Mat negeresni reikalai ir su kamerine muzika, o taip pat ir su mūsų chorais. Aplamai, visur silpsta jų pajėgumas, o daug kur jie jau ir visi nustojo egzistavę. Jau tik labai retai, o daugiausia ir visai nebeįsijausnia net didesnių chorinių veiklų kaip, pvz., kantatų. Skaudu, graudu bei apmaudu darosi, kai pamąstai apie trūnįjančias Australijoje, niekur nebeįsijausnia Gaidelio kantatas (Kantata apie Lietuvą, Kovotojai, Partizano motina, Lietuviškas žodžiu), kuriose giliu talento įžvalgumu, stipriu dramatinio polėkio braižu, raudančiomis gaidomis surašyta lietuvių tautos kantių epochinė saktė mūsų pačių skausmingai pergyvento istorinio kataklizmo sąvartojė.

Jau būtų pats laikas suprasti, jog žiūrėti iš tolimesnės kovų už savo tautos laisvę perspektyvos, politiniuose kermosiuose pasiekiami rezultatai retai tepriylgsta laimėjimams kultūrinės kūrybos fronte. Šitame fronte muzikos menas yra pats tiesiausias bei paveikiausias komunikacijos būdas patvariam dvasiniam tiltui į svetimą tautą nutiesti. Mūsų tautinės bei klasikinės muzikos, kaip reprezentacinio veiksnio tarptautiniame kultūriname forume, propaga-

Kompozitorius Julius Gaidelis (1909 — 1983). Nuotrauka Vytauto Maželio

vimas turėtų eiti, sakykime, visai lygiateisiai ir lygia-grečiai su pagaliau įsisteigusia Lituanistikos katedra, o taip pat ir su literatūros bei dailės puoselėjimo institucijomis. Deja, šiuo atžvilgiu mes savo simfoninę muziką ligšiol traktuojame tik kaip nemylimą podukrą...

Savo išsiviskąjį kultūrinį balansą suveddami, argi mes patys neprisirikiame prie gedos stulpo, jeigu galų gale nesuprasime gyvybinio reikalo ir nesurasime lėšų jam žinti profesionalaus lygio plokštėlėse bent Juliaus Gaidelio Ketvirtąją simfoniją, Chicago simfoninio orkestro 1980 m. nominuotą muzikinei Pulitzerio premijai, taigi mums jau pačių amerikiečių užkeltą ant garbės pjedestalo? O kas bus su kitais, gal nemažesnės vertės Gaidelio kūriniais? Ar leisime, pvz., sukurti jo simfoninei poemai „Aliarmas“, kuria jis pastatė šurpų muzikinį paminklą baisingam apokaliptiniam karinio naikinimosi žverui?

Čia tuoj pat su džiaugsmu skubu konstatuoti, jog ir šalia a. a. J. Gaidelio mes turėjome ir tebeturime visą grandį kompozitorių (a. a. V. Jakubėnų, a. a. K. V. Banaitis, J. Kačinską, J. Žilėvičių, B. Budriūną, D. Lapinską, B. Markaitį, a. a. J. Švedą, J. Govėdą, G. Gudauskienę ir kt.), kurių gražiausi deimantai turėtų nuolat skambėti mūsų koncertuose, meniniu džiaugsmu taurindami dar dažniausiai pigiais blizgučiais tebeplomėnįjį išsiviskąjį skonį. Jeigu jau mums pristigo jėgų naujoms dideanėms muzikinėms vertybėms sukurti, tai bent išsaugoti nuo žuvimo tas, kurios geriausiai reprezentuoja mūsų ligšiolinę tremties kūrybą, ir jomis pasidalinti tarptautiniame forume — toks turėtų būti mūsų kultūrinės ambicijos minimumas.

Betgi, kas blogiausia, mūsų muzikinių veiklų vežimas, be arklio ir vežėjo, rieda sau-

nės muzikos sekcijos (arba, kad ir bent vieno įžvalgaus, kompetentingo tarėjo!) aktualiams ir perspektyviems muzikos reikalams aptarti, didesnėms šioje srityje iniciatyvoms iškelti, planuoti, skatinti, visoms problemoms sistemingai koordinuoti? Juk savo muziką tarpe dar turime žmonių (A. Kučiūnas, V. Marijošius, J. Kačinskas ir kt.), kurie, jungdami meninę intuityją su protine erudicija, rodos, tokiam darbui itin tiktų.

Nors ir tuo, kad toks Kultūros tarybos organas nuolat atstovautų mus graužiančiai „muzikinei sąžinei“, galgi pagaliau nušvistų viltis įkūnyti ir toms mano anksčiau iškeltoms sugestijoms dėl Gaidelio kūrinų įrašymo į plokšteles arba jų prikėlimo koncertuose. Kai jau būtų toks organizacinis veiksnys, nuolat padirginęs visuomeninį nervą, suenerminąs tautinę ambiciją, jau tada nebegalima būtų susigylėti su apatišku pasyvumu kaip su natūralia gyvenimo būkle. Nors ir viskas, aiman, išmirimų ir nutautėjimo siautuly siaurėja, bet visai pasitraukti iš kultūrinės kovos fronto, mums būtų pripažinti savo visišką dvasinį išsekimą ir defetistinį suglebumą. To, aš žinau, mes visi nenorime.

A. a. Julius Gaidelis — tas jau mums simboliu virtęs lietuviškos buities šurkštumose menininko tragikos būdelis, išganytojiškai išpildamas išsivijos lietuvių savo iškentėta jų tarpe goltoga, savo mirties antrosiose metinėse tėviškų atlidumų laimindamas juos iš amžinosios ramybės uosto — tegu savo nerimastimi plazdanti, ryžtingai dramatiška kūryba įkvėpia mūsų išsiviskąjį, lėkštinį muzikos renesansą. Tuomi mūsų amžinybėje besilinsiančiam Ketvirtosios simfonijos ir „Danos“ kūrėjui bus pastatytas gražiausias ir prasmingiausias paminklas.

Zervynų kaimas Dzūkijoje.

Dzūkios dainos

A. a. Pranui Nedui

1.

Vai norėčiau dar sugrįžti,
dar sugrįžti Dzūkijon,
aplankyti Mikyčių gričių,
kapą motinos senos...

Vai norėčiau dar prie slenkščio
priglaust galvą, atsiklaup,
ir iš šulinio giminio
atsigert vandens gardaus...

Vai žinau, ten sodų medžiai
ir laukai jau nebe tie,
varnų riksmas virš eglyno,
rudens debesys šalti...

Noriu dar tik pamatyti,
tik paliest delnais tavę,
ir tada akis užmerkti
amžinai, o Dzūkija!

2.

Per naktį naktuzėlę
surinksiu ašarėles,
žemėn pasodinsiu,
radastį išauginsiu.

Razetą ir leliją,
našlaitę, pinaviją,
devyniasarvę, rūtą, —
kad ne taip liūdna būtų...

O savo — dzūko daliai —
baltą ievo medelį,
ir nuo motulės kapo
žydinčią vynuogės šaką...

Baltą ievo žiedelį
nešiosiu prie krūtinės,
kad niekad neužmirščiau
savo brangios giminės...

3.

Tau lyg maldą motulės kartoju,
ir sapnuos ateinu pas tavę,
ir klaupiu, ir meldžiuos tau po kojų,
o mylimoji Dzūkija!

Vai sprogsta medžiai,
vai žvilga upės,
vai krauju žydi
seselių tulpės.

Tavę Daunoro ežero miglos,
po audrų išprausta žolele,
smėlio laikrodžiais kėlė ir migdė,
o mylimoji Dzūkija!

Vai sprogsta medžiai,
vai žvilga upės,
vai krauju žydi
seselių tulpės.

Nuo piliakalnio ir nuo Prapunto,
ir už tūkstančių mylių, toli,
Tu, skaudžių atminimų augintinė,
o mylimoji Dzūkija!

Vai sprogsta medžiai,
vai žvilga upės,
vai krauju žydi
seselių tulpės...

NAUJI LEIDINIAI

• LIETUVOS ISTORIJO GRAFIJA. Nr. 11. Chicago: Lietuvių istorijos draugija, 1984.

Sąrašas veikalų Lietuvos istorijos klausimais nelietuvių autorių ir ne lietuvių kalba, per pastaruosius keliolika metų išleisti ne Lietuvoje. Sudarė Jonas Dainauskas. 96 psl.

Šis vienuoliktasis Lietuvių istorijos draugijos leidžiamas Lietuvos istorijos studijų bibliografinis

leidinys apima 875 naujų leidinių ar paskelbtų studijų duomenis. Lietuvių istorijos draugija šį darbą pradėjo dar 1970 metais ir jį sėkmingai tęsia. Jis vykdomas daugiausia redaktoriaus Jono Dainausko rūpesčiu, bet šį veikalą bibliografinį rinkinį leidžiant talkino dr. D. Fajnhauzas bei A. ir R. Zemaitaičiai.

Iš šio bibliografinio sąsiuvinio matyti, kad daugiausia Lietuvos istoriją nagrinėjančių darbų pastaruoju metu buvo paskelbta lenkų kalba — net 543. Kitomis kalbomis: anglų — 111, rusų — 96, vokiečių — 71, prancūzų — 12, hebrajų — 10, gudų — 9, žydų — 8, ukrainiečių — 6, lotynų — 6, latvių — 1, bulgarų — 1, portugalų — 1. Iš pavienių autorių ypač didelis yra lenkų istoriko Jerzy Ochmanski įnašas — net 61 darbas. Bibliografinio redaktoriaus Jonas Dainauskas pakartotinai prašo žinančius naujus Lietuvos istoriją liečiančius bibliografinius duomenis juos pranešti jam adresu: Jonas Dainauskas, 4523 S. Francisco Ave., Chicago, Illinois 60632.

• Jonas Švedas. SONATA NO. 1 SMUKUI IR FORTEPIJONUI. Poco lento. Poco allegretto. Andante (smuiko solo). Allegro con troppo ma energico. Parašyta 1961 metais. Spausdinama iš paties kompozitoriaus paruošto rankraščio. Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 1984. Teisės Aldonos Stempuzienės-Svedienės. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. Mecenatas — Eugenijus Čuplinkas. 32 psl.

• Jonas Švedas. KOMPOZICIJOS FORTEPIJONUI. Fuga B minor. Du muzikiniai škiečiai. Sonata Breve. Four Unisigular Pieces. Firmieji trys veikalai spausdinami iš paties kompozitoriaus paruošto rankraščio. Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 1984. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. 44 psl.

• Jonas Švedas. POKALBIS SU MIRUSIAIS VAIKAIŠ. Bolei ir dviems fortepijonams. Žodžiai Algimanto Mackaus. Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 1984.

Teisės Aldonos Stempuzienės-Svedienės. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. 52 psl.

• Valerija Sparkytė, Ramunė Rackauskienė, Nijolė Mackevičienė. MANO ŽODYNO PRATI-MAI. Chicago: Pedagoginis lituanistikos institutas, 1984. Ilustracijas pritaikė Nijolė Mackevičienė. Didelio formato, 64 psl.

Pratimai pritaikyti vartojimui su knyga *Mano žodynas*, jau anksčiau paruošta ir išleista Richard Scarry, populiariausio vaikų knygelių Jungtinės Amerikos Valstybės autoriaus, lietuviška versija. Pratimai taikomi lituanistinių mokyklų pirmųjų pradinės mokyklos skyrių mokiniams, bet jie tinka ir privaciai instrukcijai. Jie sveikintini kaip lituanistinio švietimo priemonė, nes nors galbūt iliustruoti pratimų sąsiuviniai nebuvo praktikuojami tradicinėje lietuviško švietimo sistemoje, išvystytoje Nepriklausomybės metais, Amerikoje tokios pratimų laidos jau daugelį metų sudaro galbūt pačią veiksmingiausią kalbos mokymosi priemonę — su piešiniais, žaidimais, su medžiaga, skirta sužadinti paties mokinio vaizduotę.

Čia galima prisiminti, jog jau 1940-tųjų metų dešimtmėčiu Sėserys Kazimierietė buvo parpūnusi ir išleisdusi pratinimų sąsiuvinį lietuvių kalbos instrukcijai jų vedamosiose parapišose Amerikos lietuvių mokyklose. DP stovyklose, Vokietijoje, juos gavusius lietuviukus jie žavėjo, nes lietuvių kalbos leksiką ir gramatiką padarė įdomia ir smagia, atremtą į konkretų kasdienį gyvenimą, nors ir nepažįstamoje, viliojančioje „kitokių lietuvių“ šalyje vykstanti. Nuo tada Amerikoje, aišku, jau visi įpratome, kad kalbos mokantis, iliustruota, mokinio darbo reikalaujanti medžiaga yra dalis mokymosi porcos. Šioji knygelė, *Mano žodyno pratimai*, tikimasi, taip pat patrauks mažuosius savo įdomia medžiaga ir rūpestingai apgalvotais klausimais. Džiugu, kad lituanistiniu švietimu besirūpinantys asmenys nuolat stengiasi paruošti ir naujas jam priemones.

Nuomonės ir pastabos

Kai kurie istoriniai netikslumai

(1) Draugo 1984 m. gruodžio mėn. 1 d. laidoje įdėta Jogailos paminklo nuotrauka. Esą tai paminklas, pastatytas 1910 metais New Yorke, minint 500 metų sukaktį nuo Žalgirio mūšio. Anaipol. Taisi paminklas iš Lenkijos atsirado prie Lenkijos paviljono New Yorko pasaulinėje parodoje 1939-1941 metais. Vytauto Didžiojo (nupešinto) paminklas buvo ten pat, Lietuvos paviljone. Vėlonis Juozas Tysliava netgi parašė prašmatnų feljetoną apie abiejų pusbrolių susitikimą ir pokalbį po šviesų užgesinimo.

Apie „Žalgirio“ minėjimus 1910 metais Amerikoje nežinau. Pagal mane, tos kautynės įvyko arčiau Tannenbergo, girioje, kuri vietinių prūsų buvo vadinama „Eglia“. Atseit, mūsų vertimu būtų Eglia arba Eglekalis. Prie Gruenvaldo buvo kryžiuočių stovykla, kur galbūt daugiau žmonių išsiskerdė, nei kautynių metu — kai tarnai ir parijai skerdė vieni kitus ir plėšė.

Antrajam pasauliniui karui prasidėjus ir Lenkijai patekus nacių ir sovietų okupacijai, lenkai New Yorke susibūrė į Polonia kongresą, kaip kad mes į Didžiojo New Yorko lietuvių tarybą. Lenkijos paviljono istoriniai eksponatai buvo paskirstyti ir ekspozicijai Kanadoje ir kitur, o New Yorko didmiesčio valdžia sutiko Jogailos paminklą įsileisti į Grand Central Park, miesto centre. Manhtane. Lenkų komitetas atsiuntė mūsiškių tarybai kvietimą dalyvauti paminklo perkėlimo iškilmėse ir programoje. Tačiau mūsiškiai pabėgo su lenkais drauge dalyvauti, nepaisė mano ir kitų buvusių karių raginimo pagerbti savo istorinį valdovą ir karį.

Panašiai, ir didžiajame mūsų Kongrese Pittsburghe 1943 metais buvau paruošęs rezoliucijas dėl bendradarbiavimo su latviais, estais ir lenkais Lietuvos laisvės kovoje, bet kiti komisijos nariai sakėsi sutinką su motyvais, tačiau nedrįstą kelti bendradarbiavimą su lenkais. Kai rezoliucija dėl bendradarbiavimo su latviais ir estais buvo išskaita, vienas žymus veikėjas karščiau, esą mes atstovaujame tik Lietuvai ir neturime nieko bendro su latviais ar estais, o kitas teiravosi, ar latviai ir estai kada mini Lietuvos bylą. Paaikštinu, kad mes Lietuvai neatstovaujame, tik kaip Amerikos piliečiai mėginame įtikinti savo vyriausybę užstoti ir padėti mūsų prosenų šaliai ir jos žmonėms — mes negalime vieni sėdėti ant šakos, ir turime rasti sąjungininkų. Rezoliucija buvo priimta vienbalsiai. Iš praktikos žinome, kad bendradarbiauti su savo šiaurinėmis kaimynėmis nėra lengva, bet naudinga.

Dabartiniu metu veik visi lenkų geopolitikai, ne visai sutinkdami tarpusavy dėl savo vokiškų kaimynų, sutinka, kad kol tarp Varšuvos ir Maskvos yra maskolių valdoma „tuštuma“, tol Lenkija negali būti nepriklausoma. Todėl jie ragina glaudžiau bendradarbiauti su savo rytiniais ir šiaurinėmis kaimynėmis ir išvengti kovoti už nepriklausomą Ukrainą su Lvovu, už nepriklausomą Lietuvą su Vilnium, už nepriklausomą Baltiją su Latvija, ir Estiją. Taigi, kas šiandien yra draugas iš stambiųjų tautų ar valstybių kaimynystėje? Tarp kitko, ne kitaip galvoji ir Vytautas, Jogaila, jų palikuonys — tik anuo ir dabartiniu šimtmečiu kai kurie lietuviškos kilmės lenkai nukrypo į perdėtą šovinizmą.

(2) Kaip istoriką, mane kiek stebina raginimas švesti „antrojo Lietuvos krikšto“ 600 metų sukaktį, arba „atnaujinto krikšto“, arba Jogailos ir Vytauto krikšto sukaktį. Vytautas jau buvo krikščionis, kai jo pusbrolis buvo krikščionas. Faktas yra, kad Mindaugo krikštas tautoje neišsilaukė. Jam viešpataujant bene du lietuviai jau buvo stačiatikių vyskupai, ir lietuviai į šiaurės rytus nuo Vilniaus jau rusėjo. Tuo po Mindaugo stačiatikiai įsigijo net šventaisiais paskelbtų lietuvių. Tuo po Vytauto daugelis diduomenės perėjo Maskvos pusėn prieš Lietuvą. Netgi Dmitro „Donskio“ pergalės prieš totorius metu Dmitras girtas bajorų, o du Jogailos broliai vadovavo kautynėms.

J. Ochmanskis rado, kad po

„antrojo“ krikšto parapijos buvo steigiamos išimtinai lietuviams. Viena iš jų buvo už Polocko, o kita pora šimtų kilometrų į šiaurės rytus nuo Minsko. Jis tegalėjo patikrinti tik dalį „popisų voiska litovskoho“ — Lietuvos bajorų mobilizacijos sąrašų ir turto užrašų ir rado daug lietuviškų pavardžių iš bajorų ir valstiečių ir daug lietuviškų vietovardžių. Tai galbūt Mindaugas ir po jo valdžiusieji kunigaikščiai „nesiveržė į rusų kraštus“, tik stengėsi įsigyventi savo viengėnčių (galindų, „goliad“) gyvenamose rusėjančiose srityse.

Lietuvos valdovai tebekvietė apsigyventi vokiečius ir kitus pirklius, bajorus ir kitus — kaip apgyvendino daugelį bėgusių iš Prūsų ir Jotvių žemių, taipgi ir mases totorių, karaimų. Ir Gediminas kvietė svetimsalius ir žadėjo tikėjimo laisvę, nes visi „garbiname vieną Dievą“. Tačiau niekas neteigė, kad Lietuva buvo mahometoniška, ar karaimiška, ar žydiška, ar vokiška. Ar popiežiai būtų skelbė kryžiaus karus prieš Lietuvą, jei ji būtų buvusi krikščioniška? Lietuva tapo krikščioniška tikrai nuo Jogailos ir Vytauto laikų.

(3) Mano 80-jo gimtadienio proga viešint pas savo artimiausią kaimyną, vienas kalbėtojas išsireiškė, jog aš pristaciau „aukso kardą“ generolui Žukauskui. Po to Drauge buvo įdėta kardo išeikimo Žukauskui nuotrauka ir paneigta, kad aš jį išeikė. Aš priklausau Lietuvos vyčiams nuo 1925 metų, tačiau Lietuvoje nesilankiau po 1924 metų. Kai Vyčių seimas vyko mano tėvėškėje, Elizabeth, N.J., ir buvo nutarta išeikti Žukauskui „aukso kardą“ aš su kun. dr. Jarašium (ar Jurašium) buvome paskirti karą nupirkti ir tai padarėme New Yorke, o ekskursantai nuvežė dovaną Lietuvai ir ją išeikė. Aš „pristaciau“ tik į seimą Elizabeth, N.J. Taigi, vėlonė melioji Gabalienė ir aš buvome nesuipratimo aukos.

Kostas R. Jurgėla
Bethesda, Maryland

Dėl pilies vaizdo

Prie K. Barėno straipsnio „Lietuva ir lietuviai keliautojų akimis“ (Draugas, 1984.XII.8) buvo įdėtas Raudonės pilies rūmų vaizdas su tokiu parašu: „Kryžiuočių užkariavusie lietuvių žemėse pastatyta pilis, jų kronikos vadina Redan“. Reikia pabrėžti, kad Raudonė niekad nebuvo kryžiuočių pilis, nei nebuvo pastatyta ant senos, kitos pilies griuvėsių. Raudonės pilis rūmai pastatyti tikrai 16 amž. pabaigoje! Paskiausiai tyrinėjimai parodė, kad jokio istorinio žemės sluoksnio toje vietovėje nėra ir... niekad nebuvo (Lietuvių enciklopedija čia irgi klysta...). Raudonės pilis buvo pastatyta visai naujoje vietoje ir todėl kryžiuočiai negalėjo jos vadinti „Redan“, nei kaip kitai... Plačiau apie Raudonę. Raudonėvardi, Vytėnus, Biržus ir kitas Lietuvos pilis, pastatus ir bažnyčias rašoma Marijaus Blyno knygoje *Lietuvos senovės paminklai* (Chicago, 1982). Įdėtasis vaizdas parodo Raudonės pilies išvaizdą apie 19 amž. vidurį. Palyginti su L. Lepovskio piešiniu iš 1866-67 metų (žūr. Blyno *Lietuvos senovės paminklai*, p. 232).

Marijus Blynas
Cleveland, Ohio

— Atiū skaitytojui Mariui Blynui už patikslinimą parašo po klišę, kuri buvo paimta iš A. Vilainio-Sidlauskio „Istorinės Lietuvos albumo“ (Chicago, Nemunas, 1959) dėl reprodukcijos geros kokybės, kartu su autoriaus ten pateikta jos dokumentacija. „Lietuvių enciklopedija“ (25 t., 13-14 psl.) rašo: „Nors Raudonės vardą upė (Rodan, Roddan), tarp Veliunos ir Skirsnemunės įtekanti į Nemuną, jau minima XIV a. istoriniuose šaltiniuose (Vigando Marburgiečio kronikoje ir Kryžiuočių žygiraščiuose), bet apie R. gyvenvietę ar pilį to meto šaltiniai nieko nesako. Populiarioji literatūra Raudonę laikoma kryžiuočių statyta antrąja Bajorburgo („Zweite Bajerburg“) piliimi, tačiau šios pilies vieta dar nėra tiksliai nustatyta“.

Rašytojas Povilas Gaucys (dešinėje) atidaro M. Dobužinskio darbų parodą Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, 1984 m. lapkričio mėn. 23 d. Kairėje — dr. Gediminas Balukas, parodą surengusio Lietuvių dailiojo meno instituto pirmininkas.

Chicago teatruose

Operetė pagal Fellini filmą

Abudu didieji Chicago dienraščiai su ryškiu prielankumu sutiko naują vadinamą muziklį, kurį gal galėtume pavadinti daugiausia mums įprastu operetės vardu: „Nine“, statoma Candlelight Dinner Playhouse teatre (5620 S. Harlem). Tas vaidinimas yra įkvėptas Federico Fellini filmo „8 1/2“. Pagal dabartinius laikus, jame labai daug klasikinio stiliumi skambančios muzikos, melodingų solo ir grupinių dainų, o jau kostiumai — stebina savo ypatingu įvairumu ir neįprastu formų išradinimu.

Retas atsitikimas, kaip šiame pastatyme, kad scenoje pasirodė tik vienas vyras ir net 18 moterų, plius dar keletas vaikų. Centre tas vyras — italo filmų kūrėjo vaidmenį. Jį supa žmona, motina, keletas jo gerbėjų, taip kad susidaro besikryžiuojantis romanšas, suprantama, ne visos girtinias.

Pačiame veikale veiksmo nedaug, tačiau talentingas režisierius Pullinsi su choreografu Bryan Lynch įstengė įnešti labai daug gyvumo ir įvairumo, kad žiūrovui nėra kada nuobodžiauti, tenka daug stebėti ir su pasigėrėjimu melodingi klausytis.

Pagrindiniame to filmų kūrėjo vaidmenį — Mark Jacoby. Jis yra gastroliavęs Europoje, dainavęs Metropolitane operoje, pasireiškęs plokštelėse. Ir iš moterų yra stiprių scenos damų. Paty Lombard reikšė savo dainomis ir šokių komerciniuose pastatytiuose, Paula Scrofano baigusi Northwestern universitetą ir American muzikos konser-

Į dail. M. Dobužinskio darbų parodą atidarymą 1984 m. lapkričio mėn. 23 d. Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, susirinkusių dalyvių grupė. Parodą surengė Lietuvių dailiojo meno institutas.

NAUJI LEIDINIAI

• Andrejs Eglitis. **GALLOWS OVER EUROPE**. Eilėraščiai latvių kalba su angliškų jų vertimu, paruostu Robert Fearnley ir Velta Snikere. Londonas ir New Yorkas: John Calder ir RiverRun Press, 1984. 126 psl. Gaunama: Viktors Irbe, 4035 Rombouts Ave., Bronx, New York 10466.

Andrejs Eglitis laikomas vienu geriausių dabartinių latvių poetų. Jau 50 metų jo kūryba pasižymi elegancija ir didele lyrine galia. Jo temos: meilė, žmoniškumas ir laisvė. Jo poezijos rinkinių iki šiol išleista penketas — vėliausias išverstas į anglų kalbą pasižymi mėsio, latvių kalbą mokančio anglų poeto Robert Fearnley, padedant latvių poeti ir vertėjai Velta Snikere. Jį išleido John Calder leidykla Didžiojoje Britanijoje, kuri specializuojasi europiečių autorių vertimais į anglų kalbą.

Eglitio kūryba šiame rinkinyje išreiškia jo politinę laikyseną, jo karštą patriotizmą ir gilų religinį pergvenimą bei rūpestį žmogishka padėtimi. Apie savo kūrybą Eglitis yra sakęs: „Kaip aš ir ją žvelgiu? Taip, kaip žiūrėdamas į veidrodį — savo tikrąjį aš“. Aš prašau laisvės ir žmogaus teisių savo tautai, ir aš tikiu į Dievą. Kokia yra mano intencija? Toliau rašyti tikrą poeziją, ypačiai var-dan milijonų, prispaustų ir nutildytų“.

• Juozas Kriaučiūnas. **FRATERNITAS LITHUANICA (IR PATRIA)**. 1908-1983. Leidėjas, vieta ir data nepažymėti. 68 psl.

Lietuviai medicinos studentai Petrapilyje dar 1908 metais įsteigė broliją, pavadintą Fraternitas Lithuania. Jos nariai siekė priešintis tuometiniam lietuvių

solo, duetų, grupinėms dainomis, lengvu, bet įvairiu baletu. Vaidinimas svarus, patriotinis, vienas iš pačių geriausių šiuo sezonu Chicagoje.

Teksto autorius John R. Carroll yra išėjęs Loyolos universiteto (Los Angeles) studijas, baigęs American dramos akademiją, Schiller kolegiją Londone ir Nairobi universitetą. Jam talkino autorė Charlotte Samples, baigusi Californijos kolegiją ir Massachusetts universitetą. Kompozitorius John Sparks išėjęs teatro kompozitorių mokyklą ir Massachusetts universitete gavęs magistrą dramų kūryboje. Į pastatymą daug gyvumo įnešusi režisierė Sheila Rodin yra baigusi Goodman dramos mokyklą ir turi savo industrinės kūrybos bendrovę, kur sudaro vaidinimus, filmus, video. Aktoriai jauni, bet gerai pasiruošę. Iš Illinois universiteto atėję: R.C. Bentlin, M. Brandon, K. Catania, Ch. Misovey. Northwestern universitete studijas išėję: A. Hirsch, J. Kaplan. D. Carr baigusi konservatoriją St. Louis mieste, T. Jackson iš Lewis universiteto. Kai kurie dalyvavę filmuose. Choreografe L. Kritzman lankiusi Illinois universitetą. Visas ansamblis tiesiog šviti scenoje.

J. Pr.

— Juozas Prunskis iš Chicago amerikiečių teatrų gauna padėkos raštus už *Drauge* kultūriniam prieide spausdinamus jų pastatymų apta-rimus.

Latvių poetas Andrejs Eglitis.

tautos rusinimui, pasižadėdami išlikti lietuviams, kurti lietuviškas šeimas, ugdyti lietuviškąją kultūrą, grįžti į Lietuvą ir dirbti lietuvių sveikatingumui bei viso krašto gerovei. Po Pirmojo pasaulinio karo, kurio metu brolijos veikla buvo pertraukta, Nepriklausomoje Lietuvoje brolija vėl atgijo ir buvo perorganizuota į korporaciją. Po Antrojo pasaulinio karo korporacija vėl veikė Vokietijoje, o dabar — Amerikoje. Lietuvoje, aišku, sovietinė okupacinė valdžia Fraternitas Lithuania, kaip ir visas kitas nekomunistines organizacijas, yra uždraudusi. Šios knygelės tikslas yra nušviesti

„Leminkainen, lieto poika, itte kuuin Kankonieli, Saapi sikkien eviä, Keisvota valkahan, Vuoksema voita syä, Teieki sianhio, Sita laka palkkian, Sita laka jotta jouti, Susan virkko, oin nimesi: Jo licheni, jo pakenen Koko kolmele keikeli, Viitohai vuotehail, Heita maat notien syä, Lehot iiveten lviä, Pellot penraa lehtoria, Ahot hankien suu. Hyvästi, hyvä emoni! Kun tulevi Pohjan kansa,“

Kalevalos 1951 m. leidimo (Werner Soderstrom Co., Porvoo, Suomija) įžanginis puslapis su Akseli Gallen-Kallela iliustracija: trys merginos linau. J. Pr.

„Kalevalos“

150 metų sukaktis

Nuo didžiojo suomių liaudies epo paskelbimo šiais 1985-ais metais sueina 150 metų. Tada liaudyje iš lūpų į lūpas einančio epu gabalai dr. Elias Lönnroto buvo surinkti, surinkti tam tikra tvarka ir paskelbti knygos pavidalu. Visai folkloristikai, o taipgi ir suomių tautiniam atgimimui tai buvo milžiniškos reikšmės įvykis. O šiandien suomiškoji *Kalevala* statoma greta tokių nemirtingųjų epų kaip graikų — *Iliada*, *Odisėja*, greta šiaurietiškos *Eddos* ar germanų *Nibelungenlied*. Demesys *Kalevala* suomiams padėjo išvystyti savus folkloristikos tyrimo metodus, kuriais naudojosi ir naudojami pasauliniai šios srities specialistai.

Tokios reikšmės kūrinių paskelbimo sukaktį 1985 metais minės ne tik Suomija, bet ir daugelis kraštų. Jų tarpe ir Amerika. Kongreso bibliotekoje, Washingtone, *Kalevala* yra skirta sausio 24 diena. Bendradarbiaujant su Suomijos ambasada ir su suomišiais mokslineis pacioje Suomijoje, visos tos dienos programą Amerikos sostinėje organizuoja American Folklore Center istaiga. Jos leidinyje *Folk Life Center News*, išeinančiame kas trys mėnesiai, paskutiniame 1984 metų numeryje apie tai jau buvo plačiai rašoma: paskelbtas Elenos Bradūnaitės straipsnis „The Kalevala: 150th Anniversary“. Straipsnyje apžvelgiama *Kalevalos* epo pobūdis, jo pasaulinė reikšmė ir suomiškoji duoklė tautosakos mokslui. Leidinio puslapių papuošti suomiškosios iliustracijomis, piešiniais įvairių dailininkų.

u Fraternitas Lithuania (ir 1975 m. su ja susijungusios Patria korporacijos) istoriją, jos narių darbus ir pasiekimus, lietuvių tautai gerovės siekiant per visus 75 metus nuo jos įsikūrimo.

• Eugenija Bogutienė. **ŽAIDIMAI IR RATELIAI VAIKAMS**. Melodijos užrašė Nijolė Bogutaitė - Iledienė. Florida, 1984. Spaudė M. Morkūno spaustuve Chicagoje. 32 psl.

Žaidimai ir rateliai su juos palydinčiomis dainomis visada yra buvusi smagi dalis vaikystės. O taip pat, kaip mūsų laikais pažymi antropologai, jie sudaro ir svarbią dalį kiekvienos tautos folkloro: jų melodijos ir judesiai tradiciniai, jų struktūra atspindi tai žmonių bendruomenė būdingą pasaulėjautą. Tačiau šią knygelę parušusios mokytojos Eugenijos Bogutienės tikslas yra taip pat ir labai praktiškas — kaip įžanginiame žodyje ji nurodo, žaidimai yra nepamainoma mokyimo ir auklėjimo priemonė. Per juos „vaikas suartėja su aplinka, su draugais ir auklėtojais. Žaidimuose kiekvienas vaikas yra veiksmo dalyvis ir veikėjas: jis dainuoja, seka judesius ir juos kartuoja“. Todėl ir atrenkant žaidimus buvo žiūrima, kiek jie yra vaikų mėgiami, dinamiški, kūrybiški ir svarbiausia, kad visi vaikai būtų įtraukiami į veiksmą.

Knygelėje pateikiami 27 žaidimai ir rateliai — kiekvienas atskiram puslapyje su dainos tekstu, paaiškinimu, kaip žaidžiamas, ir apatėje užrašyta melodija. Čia randame ne tik labai gerai pažįstamus ratelius, kaip, pvz., Kiskelis bėgdamas, Tevė, kalveli, Tupi žvirblis kampe, bet ir rečiau sutinkamus, kaip Pavasarelis, Šiam žaliajam mįkle, Klausyk, batusiuvy. Paaikštinu, žaidimai trumpi ir sklandūs, o visos išdėstymas pasigėrėtinas. Knygelė turėtų būti nepaprastai naudinga pagalbinė mokyimo priemonė lietuviškiems vaikų darželiams ir pradinė mokyklų pirmokėms skyriams.

Leidžiami Juozo Keliučio prisiminimai

Juozo Keliučio prisiminimų knyga *Dangus nusidažo raudonai*, turėjusi pasirodyti knygų rinkoje rudenį ar prieš Kalėdas, truputį vėluoja. Tikinasi, kad ji bus greitai spausdinti pavasarį. Kai Juozas Keliučius aprašo savo pirmąją tremtį į tolimąją Pėčiorą ir šurpius sovietinių kalėminių pergyvenimus. Aprašo juos jautriu filosofu ir poeto žvilgsniu.

Dr. Juozas Girmis baigia šiai knygai parašyti išsamią studiją apie autorių. Tai bus vertingą Juozo Keliučio knygos papildymas. Knygos leidėjai — „I laisvė“ fondas — prašo visus šios knygos belaukiančius turėti kantrybės. Daroma viskas, kad knyga išeitų greičiau ir kuo geriausiai apipavidalinta. Knyga bus per 100 puslapių, ketis viršelais. Knygai aplanką sukūrė dail. Ada Korsakaitė-Sutkuvienė. Leidėjai prašo knygą užsisakyti iš anksto žemesnę kainą, išrašant čekį 15 dol. suma „I laisvė“ fondui ir pasirašant užsakymą šiuo adresu: I laisvė fondas, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636.

Vilniuje mirė

Jonas Kazlauskas

Mus pasiekė žinia, kad lapkričio 11 d. Vilniuje mirė mokytojas ir dėstytojas Jonas Kazlauskas. Buvo kilęs iš Griškabūdžio apylinkės. Kaune Teologijos — filosofijos ir Vilniuje Humanitarinių mokslų fakultetuose studijavo literatūrą. Šalia to studijavo ir muziką. Yra žinoma, kad iki išėjimo į pensiją Vilniuje dėstė muzikos teoriją ir parašė kelias muzikos teorijos knygas. Mirė vėžio ligos iškamuotas. Jo studijų draugai jį prisimena kaip vieną pačių šviesiausių asmenybių. Išliko taurus ir nepalaužtas krikščioniškų principų žmogus.

Jo draugai, ypač šatriffčiai, liūdi metę labai artimo ir brangaus bičiulio.